

skleidžia ir šiaurės rytų Lietuvos istorijos kraštelį.

Latvijos universiteto magistras Sandris Mūrins (*Mūrīns*) straipsnyje „Pojųčių hierarchija. Kvapai ir uoslė“ daro išvadą, jog hierarchiniu požiūriu už kvapą aukščiau yra regos ir klausos teikiami pojūčiai, nes didesnė yra per juos gaunamos informacijos svarba (svarus argumentas: egzistuoja regėjimo ir klausos invalidumas, o uoslės invalidų nepripažįstama). Straipsnis plačiai naudojami literatūrine medžiaga – Patricko Süsskindo romanu „Kvepalai“.

Dr. Rītma Rungulė (Latvijos kultūros akademija), remdamasi daugiausia 2005 metų ekspedicijos Latgalėje medžiaga, aptaria prierašumą gyvenamajai vietai kaip vieną iš asmenybės tapatybės aspektų.

Dr. Indrė Žakevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas) analizuoja mokslininkų

humanitarų indėlio į aplinkos išsaugojimo, tinkamos ekosistemos formavimo veiklos galimybę.

Vytauto Didžiojo universiteto magistrės Redos Šatūnienės straipsnyje kalbama apie pankų / hardkoro visuomeninio protesto išraišką trafaretų menu.

Rinkinyje dar skelbiama dr. Anitos Stašulanės (*Stašulāne*, Daugpilio universitetas) straipsnis apie Tibeto teosofų požiūrį į aplinkos erdvės sakralumą (pasinaudojama Rerichų šeimos rašytiniais liudijimais), Latvijos universiteto magistrės Barbalos Strodos straipsnis apie religinę dimensiją fantastinėje literatūroje, Latvijos kultūros akademijos magistrės Dainos Volkinšteinės straipsnis apie kultūrą kaip orientyrų sistemą tarpkultūriuose tyrimuose.

Rinkinio straipsniai paskelbti latvių, anglų ir rusų kalbomis.

Lilija Kudirkienė

Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship, Volume 25, Burlington: The University of Vermont, 2008. – 533 p.

2008-ųjų vasarą, kaip ir kasmet, iš tolimojo užjūrio į Lietuvį literatūros ir tautosakos institutą atkeliavo „Proverbium“ metraštis. Šį kartą solidus tomas pažymėtas sidabrinio jubiliejaus skaičiumi – 25. Kaip pratarmėje rašo vyriausiasis redaktorius ir leidėjas Wolfgangas Miederis, sunku patikėti, kad prabėgo net ketvirtis amžiaus; tik žvelgiant į lentynoje išrikiuotų tomų eilę atmintyje atgimsta ne viena dramatiška akimirka, lydėjusi pastangas, kad jie išvystų dienos šviesą. Žurnalą „Proverbium“ 1965–1975 m. Helsinkyje leido Matti Kuusi. Jam nusprendus atsisakyti šio darbo ir atsidėti kitiems moksliniams projektams, net šešerius metus nepavyko rasti kito leidėjo. Padėtį mėgino gelbėti Vilmosa Voigtas. Jis 1981–1982 m. Vengrijoje išleido du numerius „Proverbium Paratum“ pavadinimu; kiek vėliau pasirodė dar du numeriai, ir žurnalas vėl nustojo eiti – dėl finansinių, ideologinių ir kitokių

objektyvių sunkumų. Visą tą laiką W. Miederis buvo pasirengęs perimti „Proverbium“ į savo rankas. Svarbiausia kliūtis – M. Kuusi nenoras perkelti leidybą į Jungtines Amerikos Valstijas. Kilo rimtų abejonių, ar žurnalas išliks keliakalbis ir tarptautinis, ar bus lengvai prieinamas Europos šalių paremiologams. Vis dėlto po ilgų svarstymų ir derybų M. Kuusi palaiminimas buvo gautas, ir 1984 m. JAV išėjo pirmasis atnaujinto, iš žurnalo tapusio metraščiu, „Proverbium“ tomas. Pagrindinis tikslas, kurį redaktorių kolegija iškėlė ir visada turi prieš akis, – „Proverbium“ atvirumas viso pasaulio mokslininkams ir patarlių mėgėjų bendruomenei, didelis liberalumas publikuojamų straipsnių temų ir formos atžvilgiu. Šis tikslas pasiektas tik nuoširdaus kolegų palaikymo dėka, jų visų sutelktomis pastangomis, – toliau rašo pratarmėje W. Miederis, dėkodamas dabartinei redaktorių kolegijai: Shirley L. Arorai (JAV), Chilukuri Bhuvanes-

warui (Indija), Peteriui Grzybekui (Austrija), Arvo Krikmannui (Estija), Outi Lauhakangas (Suomija), Gyulai Paczolay (Vengrija), Juliai Sevillai Muñoz (Ispanija), Vilmosui Voigtui (Vengrija), Kwesi Yankah (Gana).

Tikrai stengiasi, kad anotuojamas tomas kuo ryškiau reprezentuotų tarptautinį pobūdį. Šiek tiek statistikos. Iš publikuojamų jame anglų, vokiečių, prancūzų ir ispanų kalbomis dvidešimties straipsnių net penki apie Afrikos tautų (igbų, jorubų, somaliečių) patarles, po vieną straipsnį skirta albanų, malajų, rusų patarlėms. Yra lyginamojo pobūdžio darbų, pavyzdžiui, net trijų autorių parašytas didelis straipsnis apie kalambūrą anglų-amerikiečių, vokiečių, prancūzų, rusų ir vengrų antipatarlėse; taip pat Vokietijoje gyvenančios autorės Elizabeth Piirainen straipsnis apie frazeologizmo *kovoti su vėjo malūnais* kilmę ir raidą, jo paplitimą tarp Europos tautų. Kaip paprastai, keletas darbų nagrinėja patarlių vartoseną ir funkcijas grožinėje literatūroje (S. Rushdie novelėse, A. Solženicyno kūryboje, M. Alemano pikareskiniame romane). Pora straipsnių skirta metodologinėms problemoms. Pats W. Miederis skelbia plačią esė apie patarlių retoriką lemiama JAV politikos momentais. Pradėjęs nuo B. Franklino (1706–1790), toliau nuosekliai apžvelgia kitų JAV prezidentų, žymių visuomenės veikėjų viešas kalbas, korespondenciją, publicistiką, aptaria jų vartotas patarles. Ilgoje garbingų vyrų galerijoje atsirado vietos ir dviem moterims – tai Abigail Adams, antrojo JAV prezidento žmona, ir kovotoja už moterų teises Elizabeth Cady Stanton. Autorius argumentuotai teigia, kad patarlės ir priežodžiai, kaip tautos pasaulėjautos, vertybių sistemos reikšmingi ženklai, cirkuliuoja sociopolitiniame gyvenime visoje šalyje ir visais laikais. Tai svarbi komunikacijos priemonė, kurią ir ateityje būtina nuodugniai tirti.

Originalią temą straipsniui pasirinko Anthony Buccitellis (JAV) – posakį, iškaltą ant 1931 m. Bostone atidarytos pirties fasado: *Cleanliness of the body is due reverence to God* ('Kūno švara yra tinkamas Dievo garbinimas', tai perdirbinys iš tradicinės patarlės *Cleanliness is next to Godliness* 'Švarumas

labai artimas pamaldumui'). Skaitytojas įvedamas į platų kultūrinį kontekstą, supažindinamas su kūno švaros praktika XVIII–XIX a., maudymosi pirtyje papročiais, minėtos Bostono pirties istorija. Eseistinio pobūdžio straipsnyje daug citatų iš Bostono laikraščių ir žurnalų, archyvinių dokumentų, pateikta ir bostoniečių prisiminimų.

Adesina Coker ir Oluwole Cokeris (Nigerija) straipsnyje „Moderniosios teisinės sistemos paradoksas jorubų patarlėse“ atskleidžia, kaip jorubai, viena iš etninių Nigerijos gyventojų grupių, suvokia britų kolonistų įvestą teisinę sistemą ir koks jos santykis su senaisiais liaudies tikėjimais. Remiantis jorubų patarlėmis, šis santykis aptariamas religiniu ir didaktiniu-moraliniu aspektais. Tolimōs egzotiškos tautos patarlės mums negirdėtos, tačiau lengvai suprantamos: *We do not return from court and still be friends* 'Grįžę iš teismo jau nebebūsime draugai', *Whoever sells sandy wares will get paid with stony money* 'Pardavinėjančiam prekes iš smėlio bus sumokėta akmeniniais pinigais'...

Meri Guli straipsnyje rašo apie patarles pirmojoje knygoje albanų kalba – Gjon Buzuku „Meshari“ („Mišiolas“), išleista 1555 m. Iki šiol albanų paremiologijoje šis kūrinys buvo nepelnytai ignoruojamas, nors darbų, tiesa, paskelbta vos keletas. M. Guli trijų skilčių lentelėje sugretina biblines patarles, jų atitikmenis G. Buzuku knygoje ir dabartinius variantus albanų kalba. Detalai išnaginėjusi dvidešimt patarlių, aptarusi jų semantinius, leksinius ir struktūrinius pokyčius, autorė daro išvadą, kad tiriamasis objektas yra vertingas patarlių šaltinis. G. Buzuku biblines patarles iš lotynų kalbos vertė kūrybingai, atsižvelgdamas į albanų tautos mentalitetą ir gyvenimo būdą. Tai lėmė jų gyvybingumą per keturis šimtmečius – visos dvidešimt patarlių albanų kalba vartojamos ir šiandien.

Lena V. Reynoso (JAV) straipsnyje „Kaip šuo lojantis į dramblio užpakalį: gyvūno vieta malajų patarlėse“ daug dėmesio skiria malajų pasaulėvaizdžiui, itin glaudžiais ryšiais susijusiam su gamta. Dar vienas būdingas jo bruožas – lokalitys svarba. Šiandien malajai gyvena Indonezijoje, Malaizijoje ir Singa-

pūre – didžiuliam ir labai fragmentiškame geografiniame regione, apimančiame tūkstančius salų ir salelių. Dėl to erdvės samprata yra išskirtinė ne tik pasaulėvaizdyje, bet ir patarlių poetikoje. Įprasta, kad daugelio tautų patarlėse antropomorfiniais bruožais apdovanoti gyvūnai simbolizuoja įvairias žmogaus būdo ypatybes. Tuo tarpu malajams daug informacijos teikia ir konotacijos lemia tokie faktai, kaip teritorija, kurioje gyvūnas gyvena, sėslus jis ar klajojantis, gyvena vienas ar bandoje (plg. artimus žmogui naminius gyvūnus, laukinius plėšrūnus, žuvis, paukščius, vabzdžius).

Paskutinis anotuojamojo tomo turinyje straipsnis, parašytas Peterio Unsetho (JAV), suintriguoja pavadinimu – „Kaip greitai surinkti 1000 patarlių“. Gal tikrai sukurtas koks stebuklingas metodas? Autorius pripažįsta, kad geriausia patarles užrašinėti kartu su kontekstu natūraliai vykstančiame pokalbyje. Bet šitaip jų surenkama beviltingai mažai. O ką daryti su tomis kalbomis, kurioms gresia išnykimas? Iš maždaug šešių tūkstančių pasaulyje egzistuojančių kalbų tokiam pavojui yra atsidūrusi beveik pusė jų: ypač daug kalbų, balansuojančių ant išnykimo ribos, yra Azijoje ir Afrikoje. Ten greitojo patarlių rinkimo metodika – vienintelė išeitis. Tuo labiau kad ją ga-

lima taikyti ne tik numatytame geografiniame regione, bet ir imigrantų gyvenamose vietose, pabėgėlių stovyklose, net ir kitų šalių aukštosiose mokyklose. Svarbu, kad susidarytų kelių ar keliolikos ta pačia kalba / tarne kalbančių informantų būrelis – tada žmonės yra drąsesni, padeda vieni kitiems prisiminti patarles. Toliau straipsnyje aprašomi konkretūs spartaus rinkimo būdai: specialūs klausimynai, patarles išprovokuojančios situacijos, pagalbiniai sąrašai – sinonimiškų patarlių, patarlių giminėmis kalbomis, atraminių žodžių (pvz., *gimti, mirti, turtingas, vargšas, kvailas, niekada, jeigu* ir pan). Vertingi autoriaus patarimai, kaip tvarkyti surinktas patarles, ypač kaip jas versti į kitas kalbas.

Apžvelgta vos keletas straipsnių, kuriuos pasirinkti nebuvo lengva, nes visas šventinis „Proverbium“ tomas labai įdomus. Kad jis tikrai šventinis, matyti jau iš pirmųjų puslapių: juos verčiant vienas kitą keičia pažįstami „Proverbium“ autorių ir bendradarbių veidai. Fionnuala Carson Williams iš asmeninių archyvų surinko daugiau kaip dvidešimt nuotraukų ir parašė jas lydinčią tekstą (p. 1–21). Savo dovaną taip ir pavadino – „Vaizdinė dovana Wolfgangui Miederiui“ (*A Pictorial Tribute for Wolfgang Mieder*).

Giedrė Buftenė

Space and Time in Europe: East and West, Past and Present, edited by Mirjam Mencej, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2008. – 388 p.

Straipsnių rinkinys, sudarytas 2007 metais Liublianos universitete įvykusios konferencijos pagrindu, skirtas laiko ir erdvės sampratai Europos folklore. Kultūrologai, antropologai, etnologai, archeologai, istorikai, menotyrininkai, folkloristai, literatūrologai iš skirtingų šalių, pristatydami labai įvairią tiriamąją medžiagą, šia tema pateikė įdomių išvalgų. Ypač džiugu, kad šioje tarpdisciplininėje konferencijoje dalyvavo, o vėliau straipsnius leidiniui pateikė ir dvi mūsų kolegės – mokslų daktarės Jūratė Šlekonytė ir Radvilė Raccėnaitė. Leidinys suteikia puikią galimybę pažvelgti į šiuo metu Europoje atliekamus

archajinio erdvėlaikio sampratos tyrimus, patikrinti išvalgas ar pastebėjimus gretutinių disciplinų duomenimis.

Emily Lyle straipsnyje „Ritualiniai indoeuropiečių metai kaip dviejų dalių ciklas, apimantis grįžimo laikotarpį“ (*The Indo-European Ritual Year as a Two-Phase Cycle, Including a Period of Reversal*) akcentuoja, kad ciklinio laiko samprata esanti dvejopa. Vienu atveju įsivaizduojama, jog laikas juda spirale į priekį, kitu – laikomasi požiūrio, jog tam tikru kalendorinių metų laiku (žiemos viduryje) jis pasuka atgal, tai yra egzistuoja dvi laiko tekėjimo kryptys. Senojoje Euro-